

zaokupljenost kafkom

ivana baltić

Kafka u djelu Philipa Rotha*

Suvremeni pisac se danas suočava s novim problemom: kako na realističan način prikazati nadrealističku stvarnost? Zastrahujući aspekt suvremenog romana leži u činjenici da fantastični dogadaji prikazuju stvarnu prirodu naše svakodnevnice. U trenutku kad se gubi povjerenje u zbilju, gube se i određenja realističkog romana. Suvremeni romanopisac suočen je s misterijem svakodnevne realnosti i gubitkom povjerenja u vlastitu moć promjene i kontrole nad dogadjajima. Izmijenjena realnost traži nov pristup suvremenom romanu. Postavlja se pitanje: ako je realnost postala nadrealistička, kakva je priroda realističkog romana?

Philip Roth, američki realistički pisac, nastoji otkriti kako se prožimanje fantastike i realnosti odražava na stvarni život, događaju i ljudi u nastojanju da pronikne u smisao ljudskog življena. U groteskoj stvarnosti suvremene Amerike koja svojom irealnošću nadmašuje romanesko zbijanje, Roth sebe vidi u ulozi Barnabasa, glasnika iz Kafking romana *Zamak*, što saznajemo iz uvida u zbirku eseja *Citajući vlastito djelo i djela drugih pisaca* (*Reading Myself and Others*, 1975). Ulogu Kafkinog glasnika preuzima američki pisac koji neprekidno »putuje« na relaciji literarni – vanliterarni svijet. Umjesto uobičajene dihotomije »umjetnost–život« ili »mašta–realnost« Roth ističe trajnu zaokupljenost odnosom između svijeta književnog djela i stvarnosti.

Grotesknost svakodnevnice odvije se je osnovna preokupacija Philipa Rotha. Zato nas ne iznenadju naglašeni afinitet ovog pisca prema djelu i ličnosti Franca Kafke. Prožimanje fantastike i realnosti, humor i preokupacija moralnim pitanjima, elementi su Kafkinog djela koji zaokupljaju Rotha u djelima: *Portnojeva boljka* (*Portnoy's Complaint*, 1969), *Dojka* (*The Breast*, 1972), *Živjeti kao čovjek / muškarac* (*My Life as a Man*, 1974), *Profesor žudnje* (*The Professor of Desire*, 1977) i priči – eseju »'Uvijek sam želio da se divite mojem gladovanju« (*'I Always Wanted You to Admire My Fasting'* 1973).

Roth se počeo baviti čitanjem i analiziranjem Kafkinih djela u ranim tridesetim godinama, u doba vlastitih emocional-kriза i nezadovoljstava na literarnom planu. U to vrijeme Kafkine absurdne priče ostavile su na pisca snažan utisak. Kafkino djelo potaklo je Rotha da razvija vlastitu umjetničku imaginaciju i otvorilo mu jedan novi svijet. Činjenica da je Kafka iz mučnih, iscrpljujućih rituala optužbe i obrane stvorio neobičnu, ozbiljnu komediju, fascinirala je Rotha. (»U potrazi za Kafkom i drugim odgovorima«/»In Search of Kafka and Other Answers«, *New York Times Book Review*, 1976).

Tih godina (1965-nadalje) Roth je predavao komparativnu književnost na Univerzitetu Pennsylvania. Na popisu obaveznih djela za seminar koji Roth naziva »proučavanjem krivice i kazne«, nalazila su se Kafkina djela: »Preobražaj«, *Zamak*, »U kažnjeničkoj koloniji« i djela svjetskih pisaca *Zločin i kazna*, *Smrt u Veneciji* itd. U to vrijeme Roth piše roman *Kada je bila dobra* (*When She Was Good*, 1967). Morbidna preokupacija krivicom i kaznom u tom romanu izaziva u Rothu potrebu da izrazi drugu stranu svog talenta – humor. Novim pristupom moralnim pitanjima junaka Roth otkriva komični aspekt krivice i tu ideju razvija u romanu *Portnojeva boljka*. U ovom romanu prvi put dolazi do izražaja utjecaj Kafkinih tema na djelo Philipa Rotha.

Roman *Portnojeva boljka* nastao je pod utjecajem proučavanja i analiziranja Kafkina *Pisma ocu*. Studenti Philipa Rotha imali su zadatku da napišu pismo po uzoru na Kafkinu isповijed. Konačno se istog zadatka prihvatio Roth i napisao roman o neurotičnom židovskom intelektualcu tridesetih godina.

Unatoč činjenici da se roman *Portnojeva boljka* oblikovao pod utjecajem Kafkinog djela, ne može se tvrditi da je namjera autora bila da napiše kafkijanski roman u uobičajenom smislu te riječi. U ovom romanu pisac razvija kafkijansku preokupaciju krivicom i kaznom do krajnjih mogućih granica.

Na primjeru romana iz kafkijanske faze može se uočiti kako nastaje roman pod utjecajem čitanja i analiziranja literarnog djela. Kafkino djelo u tom smislu služi kao literarni predložak. Raznovrsni romani Philipa Rotha nastali u fazi zaokupljenosti pisca

Kafkom, govore da je Roth u Kafkinom djelu pronašao brojne odgovore na pitanja personalne i umjetničke prirode.

Interes za Kafku odveo je Rotha u Prag (1972). U članku »U potrazi za Kafkom i drugim odgovorima« Roth je opisao svoj posjet mjestima gdje je Kafka živio i radio. U šetnji praškim ulicama, Roth spoznaje duboku povezanost s ovim gradom – u autorovoj maštiji oživljavaju židovske četvrti Lemberga i Kijeva u kojima su živjeli njegovi preci prije emigriranja u Ameriku.

U Pragu se Roth upoznao s mnogim čehoslovačkim piscima literarnim »nasljednicima« Franza Kafke, a kasnije i drugim istočnoevropskim piscima. Interes Rotha za suvremene pisce istočne Europe, prema mišljenju Martina Greena, povezan je s njegovom fascinacijom Kafkom. Preispitivanje Rotha u odnosu na Kafku i pisce istočne Evrope može se obuhvatiti pitanjem: Što bi se samnom dogodilo i kakav pisac bih postao da moji djedovi nisu došli U Ameriku iz istočne Evrope? – U priči »Uvijek sam želio da se divite mojem gladovanju« Roth postavlja isto pitanje u različitom kontekstu: Što bi se dogodilo s Franzom Kafkom da je došao u Ameriku?

Roth je danas urednik izdanja Penguin Books: *Writers from the Other Europe* u kojem se objavljaju značajna djela pisaca istočne Evrope. Spomenut ćemo da je u toj seriji, osim djela Boroškog, Vaculika, Schulza, objavljeno i više djela Kundere, pisca čiji temperament, teme i talent u znatnoj mjeri podsjećaju na Rotha.

Roth doživljava američku stvarnost kao svijet Kafkinog *Zamka*. Zbilja suvremene Amerike »oponaša« narrativne motive Kafkinog romana. U članku »Naš zamak« (»Our Castle«) koji je Roth napisao nakon godina Watergatea, pisac razmatra pojам kafkijanskog. Kafkijanskim se danas bez razlike naziva svaki nerazumljiv dogadaj koji se ne može objasniti gotovim formulama. Kafkijanski aspekt američke stvarnosti Roth vidi u osjećaju beznade, uzašljivosti i besmisla koji je zahvatio Ameriku sedamdesetih godina.

Pisca Franza Kafku, prema mišljenju Karelja Kosika, nije moguće poistovjetiti s kafkijanstvom. Kafkijanski svijet je, prema njegovoj definiciji, svijet absurdnosti ljudskog mišljenja, djelovanja i snova, svijet čovjekove bespomoćnosti u otudenoj stvarnosti. Kafkijanstvo tako postaje svjetska pojava koja postoji nezavisno od Kafkina djebla.

Postoje brojna tumačenja Kafkinog djela koje se prihvata kao zagonetno i problematično, otvoreno različitim interpretacijama. Spomenut ćemo samo ona tumačenja Kafkinog djela koja nas uvode u Rothovo doživljavanje kafkijanskog svijeta.

U djelu *Kafka za i protiv* (1955) Gunther Anders naglašava da je Kafkina pripovjedačka metoda realistička – zaplanjuće postaviti kao ono što ne zapanjuje. Gregor Samsa (Kafka, »Preobražaj«) se budi kao kukac ali u tome ne vidi ništa neobično. U Rothovoj varijanti »Preobražaja« David Kepesh, profesor komparativne književnosti pretvara se u žensku dojku – užas spoznaje jedna je od osnovnih tema romana.

Prožimanje fantastike i realnosti u Kafkinom djelu koje je u znatnoj mjeri utjecalo na Rotha, ističe i Anders. Kafka prema njegovom mišljenju nastoji uzdrmati čvrste temelje stvarnog i nestvarnog. Postoji nepodudarnost između ekstremne tačnosti koja ima za posljedicu šok i osjećaj najakutnije stvarnosti.

Kafka je bio »studinac«, smatra Anders. Poznato je da je Kafka položaj u društvenoj i privatnoj sredini bio vrlo složen i ovu činjenicu ističe većina kritičara. Kafka je živio u Pragu u židovskoj obitelji a materinji jezik bio mu je njemački koji je bio jezik manjine. Ne samo da nije pripadao Židovima, već nije pripadao ni Češima. Ako se sjetimo *Pisma ocu*, Kafka nije pripadao ni obitelji. Kako kaže Anders, Kafka »višestruko nije pripadao«.

»Šta ja imam zajedničko sa Židovima? Pa jedva da imam šta zajedničko sa samim sobom i trebao bih ostati u kutu posve tih, zadovoljan što mogu disati.« (Kafka,

Dnevnik, 6. 1. 1914).

Kad ističemo činjenicu da Roth ne osjeća pripadnost prema američkom društvu ni prema židovskoj zajednici čini se da u Rothu odjekuju Kafkine riječi. Osebujna ličnost Franza Kafke zaokupit će Rotha u tolikoj mjeri da će mu dodijeliti ulogu lika u svojoj priči »Uvijek sam želio da se divite mojem gladovanju.«

Anders smatra osnovna iskustva Kafkinog svijeta dvosmislenim. Svijet je za njega predmet straha i težnje, a dogadaji su nejasni i neobjasnivivi. Osnovni motivi Kafkinog djela su krivica, okupljenje, žrtvovanje, autoritet. U svijetu koji se ne može promijeniti čovjek mora svijet tumačiti. Jedina akcija junaka je razmišljanje o bezbrojnim mogućnostima djelovanja.

Mučenje savjesti Kafkinog junaka Anders naziva moralnim mučeničkim karuselom. Čovjek isključen iz svijeta osjeća moralnu glad jer je odvojen od različitih društvenih i etničkih svjetova.

Nakon što analiziramo romane kafkijanske faze Philipa Rotha uočit ćemo brojne podudarnosti između tema, literarnih tehnika, zaokupljenosti moralnim pitanjima itd. u djelima Rotha i Kafke.

Nakon što je Roth čitanjem Kafke otkrio podudarnosti između svog i Kafkinog djela, nastojao je da ih razvija u svojim romanima.

U Rothovu djelu nalazimo interesantno ispreplitanje autobiografskih i literarnih elemenata. Ovu činjenicu primjećuju i brojni kritičari Kafkinog djela. Da li se djelo može promatrati kao autobiografija? Svako djelo ima nekih autobiografskih elemenata, ali promatrati djelo kao autobiografiju znači izostaviti onaj literarni element koji se ne javlja u realnosti a to je umjetnička fantazija. U tom smislu poistovjetiti Rotha sa Portnojem (*Portnoyeva boljka*) kao i Kafku sa sinom iz *Pisma ocu* nije moguće.

Heinz Pulitzer u djelu *Franz Kafka, Parable and Paradox* (1962) naziva *Pismo ocu* parabolom izgubljenog sina 20. stoljeća ali smatra da se dokumentarna vrijednost može zanemariti jer ne može protumačiti literarno djelo. Prema Pulitzeru, Kafka koristi biografski materijal za psihanaliziranje vlastite ličnosti. (Čini nam se da to isto vrijedi za Rotha i njegov roman *Portnoyeva boljka*). U isto vrijeme Kafka je svjestan da je takav poduhvat paradoks kao i njegovo djelo.

Max Brod, prijatelj i biograf Franza Kafke, u knjizi *Franz Kafka* (1966) ističe da je sadržaj *Pisma ocu* više značan i nejasan iako je bilo namjenjeno objašnjenju Kafkinog odnosa s ocem. Središnjom točkom Kafkinog djela Brod smatra odgovornost pred porodicom. Pod utjecajem čitanja Kafkinog *Pisma ocu* nastao je vrlo neobičan roman o tipičnoj židovskoj porodici Portnoj.

O humoru Franza Kafke nije mnogo pisano u interpretacijama njegovih djela. Međutim, baš ovaj element Kafkinog djela uočava i preuzima Philip Roth. Na seminarima komparativne literature Roth studentima predočava filmsku verziju Kafkinog *Zamka* u kojoj ulogu zemljomjera K. igra Groucho Marx.

Erich Heller u studiji *Kafka* (1974) primjećuje da se komična invencija Kafke zanemaruje u djelima njegovih interpretatora. Za Kafkin humor Heller kaže da je obojen dubokom ozbiljnošću i bolom.

U sukobu sa ekstremnom ozbiljnošću Kafkinih likova, svijet se otkriva u svojoj besmislenosti, ističe Pulitzer. Kafkin humor odgovor je na ovo otkriće.

U intervjuu Joyce Carol Oates (*Ontario Review*, 1974), Roth govori o dva aspekta humora u svojim romanima »veselom« i »ozbiljnom« humoru.

Heller smatra da Kafkino djelo postavlja pitanja na koja se ne može odgovoriti – u prirodi je Kafkinih pitanja da ne dopuštaju odgovore ali ni pitanja. U tome leži tajna Kafkine umjetnosti i fascinacija njegovim djelom.

Kafkijanska faza Philipa Rotha obuhvaća djela koja su nastala zaokupljenju pisca Kafkom i održavajući pristup suvremenoj stvarnosti. Roth u ovim romanima daje vrlo osebujno viđenje kafkijanskog svijeta. Zaokupljenost Rotha Kafkom prelazi okvire literarnog djela Kafke, a ipak ostaje na polju književnosti. Fascinacija Kafkom kod Rotha uključuje i interes za ličnost i djelo Franza Kafke te pisce koji na tlu istočne Evrope nastavljaju njegovo djelo.

U tom smislu zaokupljenost Kafkom uključuje i kafkijanski roman Philipa Rotha, koji će pokušati definirati Helen Weinberg u poticajnom djelu *The New Novel in American Fiction – The Kafkan Mode in Contemporary Fiction* (1970). Kafka se u romanu Philipa Rotha, kao i ostalih pisaca pedesetih i šezdesetih godina (Bellow, Mailer, Salinger, Malamud, Gold, Styron, Cassill), pojavljuje u ulozi duhovnog vode. Kafkino djelo otvara svijet vječnog traženja smisla egzistencije i stremljenja ka apsolutnom.¹⁰

Utjecaj Kafke na suvremene američke pisce je posredan i nije ga moguće svrstati u literarne periode epohe. On je jedan od onih pisaca koji se opiru klasičnim kategorijama, pisac sa intuitivnim, možda i neurotičkim pristupom stvarnosti. Prva Kafkina djela izdaju se u Americi četrdesetih godina. Tih godina pojavljuju se i prve priče Bellowa, Malamuda, Salingera. Možemo sa sigurnošću tvrditi da iako se ne može govoriti o neposrednom utjecaju ovog pisca na suvremenu američku književnost, kafkijanski junak živi na stranicama američkog romana. Kao što primjećuje H. Weinberg, ti američki pisci nasljeđuju senzibilitet Kafke i modifiraju kafkijansku viziju u skladu sa američkom stvarnošću i vlastitim percepcijama.

U studiji o kafkijanskom romanu H. Weinberg razlikuje dva tipa suvremenog romana: roman apsurga i aktivistički roman koje razmatra u odnosu na Kafkino djelo. Junak aktivističkog romana za razliku od pasivnog junaka, utiče na svoju sudbinu i u neslobodnom svijetu u određenoj mjeri ostvaruje individualnu slobodu. Pasivni junak, žrtva, zarobljen je u apsurdnom svijetu. K. iz Kafkino romana *Zamak* predstavlja prototip aktivističkog junaka.

U svijet bez napretka Kafka unosi nadu koja svjesno izbjegava ništavilo i očajanje. Nadu prožima romane Philipa Rotha i ostalih američkih pisaca; to je element koji povezuje Kafku i američki svijet.

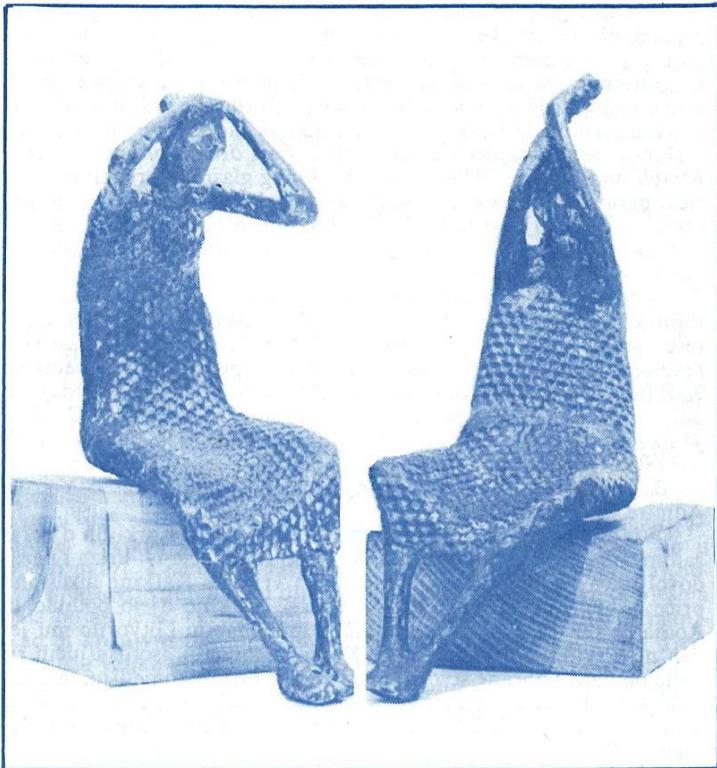
Proces i *Zamak* Franza Kafke, smatra H. Weinberg, nagovještavaju roman apsurga i aktivistički roman novije američke književnosti. Roman apsurga ima realističku podlogu sa nadrealističkim elementima. Realistički detalj podcrtava grotesknu komičnost ap-

surdnog svijeta. Roman apsurga jednog Pynchona, Bartha, Vonneguta, prezentira apsurdnost svakodnevnicu kroz nadrealističke situacije koje obiluju egzotičnim i bizarnim simbolima. Kafkin *Proces* se može smatrati pretečom i ove vrste romana.

Aktivistički roman, ističe H. Weinberg, nastaje odbacivanjem apsurdnog svijeta i njegovih destruktivnih uvjeta. Aktivistički junak, otuđen kao i pasivni junak, podnosi otuđenje u potrazi za subjektivnom istinom. Važno je naglasiti cilj i akciju aktivističkog junaka koji se postavlja iznad granica apsurdnog svijeta.

K. iz romana *Zamak* može se smatrati pretečom aktivističkog junaka. K. je egzistencijalistički junak čije djelovanje se ne može jednoznačno protumačiti. U osnovi njegove borbe je potraga za apsolutnim smislim života i težnja ka samospoznaji. Albert Camus (»Nada i apsurd u djelu Franza Kafke«, 1943)¹¹ smatra da *Proces* postavlja dijagnozu a *Zamak* pronalazi način liječenja. To još uvek ne znači da postoji lijek za bolest individue u današnjem svijetu. Postoji samo način da prihvativimo tu bolest i u izvjesnom smislu je, kako kaže Camus, zavolimo.

Američki romanopisac otvoreno se suočava s osnovnim moralnim i duhovnim problemima suvremenog čovjeka i evropskom pesimizmu suprotstavlja američki optimizam. U tom smislu se i američki pristup Kafki znatno razlikuje od evropskog. Dok je u Evropi Kafka pisac tamnih strana ljudske duše a pojam kafkijanstva se povezuje sa bezizlaznim položajem suvremenog čovjeka, u Americi Kafka postaje pisac tragikomedije straha i krivice. Iz tog razloga može se zaključiti da roman *Zamak* ima najviše utjecaja na suvremenu američku književnost.

Usamljenost Kafkinoj K. K. iz *Procesa* pojačana je introspekcijom i unutarnjom borbom junaka sa vlastitom ličnošću i svijetom koji ga okružuje. Međutim, jedino K. u *Zamku* prelazi granicu apsurdnog svijeta i odlučno kreće u borbu za ostvarenje vlastitog cilja. Kafkin K. iz *Zamka* je, smatra H. Weinberg, Kierkegaardovski junak koji se opire određenima.¹² Kafkinoj junaku nemoguće je odrediti gotovim formulama; najviše što možemo učiniti je opisati njegovo djelovanje u suvremenom svijetu.

Junaci romana Bellowa, Salingera, Rotha djeluju prema moralnom imperativu vlastitog Ja. Aktivizam američkog kafkijanskog junaka odražava energiju i obilje američkog života sa neograničenim brojem mogućnosti.

Kafkijanski junak otvoren je prema različitim mogućnostima tumačenja. Riječima Saul Bellowa, to je čudno raspršeno, nedovršeno, amorfno biće čiji obrisi se nalaze svagdje i nemoguće ga je ograničiti bilo kojom vremenskom shemom (*Michigan Quarterly Review*, 1962). Kafkijanski junak je protejski junak koji se suprotstavlja imidžu suvremenog čovjeka masovnog društva ali i čovjeka tradicionalne kulture. Prema H. Weinberg, romanopisac se nalazi pred proturječnim zadatkom da s takvim junakom oblikuje kaos i skustvenog svijeta ali i da istovremeno sačuva kaotično skustvo suvremenih zbilje.

David L. Stevenson u eseju »The Activists« (*Daedalus*, 1963) precizno određuje suvremeni aktivistički roman. Prema Steven-

sonu, aktivistički roman je gotovo isključivo usredotočen na neprekidnu potragu glavnog junaka. Za razliku od junaka tradicionalnog romana, aktivistički junak ne traži konačni izlaz iz specifične situacije već je uključen u besciljnu potragu za vlastitim identitetom, vlastitim nekomformističkim ja.¹¹

Mnogi američki kritičari svrstavaju Rotha u pisce aktivističkog romana. H. Weinberg naglašava utjecaj aktivističkog junaka Bellowa na suvremeni američki židovski roman pa čak i spominje »Školu Saula Bellowa« koju čine Mailer, Salinger, Malamud, Gold i Roth. Ne možemo se složiti s mišljenjem H. Weinberga da je aktivistički roman Philipa Rotha pod utjecajem Bellowa. Roth unosi u američki aktivistički roman novu dimenziju – izraženu potrebu junaka za afirmacijom vlastite ličnosti u društvenoj stvarnosti suvremene Amerike. Time se Roth izdvaja iz suvremene literarne tradicije a naročito pisaca američkog židovskog romana.

Ovaj tekst dio je šire studije pod naslovom »Philip Roth i zaokupljenost Kafkom«.

1. »Together these pieces reveal to me a continuing preoccupation with the relationship between the written and the unwritten world... It is more useful to me than the destination between imagination and reality, or art and life, first, because everyone can think through readily enough to the central cut differences between the two, and second, because the worlds that I feel myself shuttling every day couldn't be more succinctly described. Back and forth, back and forth, bearing fresh information, detailed instructions, garbled messages, desperate inquiries, naive expectations, baffling new challenges... in all, cast somewhat in the role of the courier Barnabas, whom the Land Surveyor K. enlists to traverse the steep winding road between the village and the Castle in Kafka's novel about the difficulties of getting through. (Roth: *Reading Myself and Others*. New York, 1975, uvod)
2. »The ways in which Kafka allowed an obsession to fill every corner of every paragraph, and the strange grave comedy he was able to make of the tedious, evocative rituals of accusation and defense, furnished me with any number of clues as to how to give imaginative expression to preoccupations of my own.« (*In Search of Kafka and Other Answers*, *New York Times Book Review*, February 15, 1976, 6–7)
3. »Not until I had got hold of guilt as a comic idea, did I begin to feel myself lifting free and clear of my last book and my old concerns.« (*Reading Myself and Others*, 20)
4. »Looking for Kafka's landmarks, I had, to my surprise, come upon some landmarks that felt to me like my own.« (*In Search of Kafka and Other Answers*, *New York Times Book Review*, February 15, 1976, 6–7).
5. Martin Green: *A Philip Roth Reader*. New York, 1980, uvod.
6. »It is as though the American public, having for a decade been cast in one painful or degrading role after another – Kennedy's orphans, Johnson's patriots, Nixon's patsies – has now been assigned to play the part of the Land Surveyor K. in Kafka's Castle.« (*Reading Myself and Others*. New York, 1975, 173).
7. »I had read somewhere that he used to giggle to himself when he worked... My students may have thought I was being strategically blasphemous or simply entertaining them when I began to describe the movie that could be made of *The Castle*, with Groucho Marx as K. and Chico and Harpo as the two assistants.« (ibid., 19).
8. »Sheer Playfulness and Deadly Seriousness are my closest friends... I am also on friendly terms with Deadly Playfulness, Playful Playfulness, Serious Playfulness, Serious Seriousness, and Sheer Seriousness.« (ibid., 101).
9. »Kafka's questions are not only unanswered but also unquestionable. This is one of the secrets of his art: he wields the magic by which to remove the question mark from the questionable. Where he succeeds, the questions have been transformed into an indisputable givenness, something as affirmative as trees or mountains or oceans or odradeks.« (Erich Heller: *Kafka*. Glasgow, 1977, 31)
10. »Kafka was the spiritual pioneer of the territory explored by the novelists of the fifties and sixties (Bellow, Mailer, Salinger, Malamud, Roth, Gold, Styron, Casill), the territory of the quest for meaning, of the quest for access to the spiritual world, and of the human assault on the divine.« (Helen Weinberg: *The New Novel in American Fiction*, Ithaca, 1970, predgovor).
11. »The activist novel is postabsurd and starts with a disavowal of the absurdist world and its destructive terms. Whether the absurd terms of a rationalistic and materialistic world still govern that world or not is not at issue in the activist novels.« (ibid.)
12. Albert Camus: *Mit o Siziju*. Sarajevo, 1963, 125.
13. »He is a very particular consciousness but without static characteristics; we know him only by his choices and actions. He is a particular process of continuity that defines the Kafkan view of human condition.« (Helen Weinberg: *The New Novel in American Fiction*, 17).
14. »Its major concern is with the active self-consciousness, the active self-awareness, of characters full of high energy who are intellectual migrants from the norms of domestic morality and ambition in a closed, money making society... In substance, this activist fiction is almost wholly concerned with the details of a central hero's energetic quest... His real concern is with his privately hoping, socially nonconforming, existential self.« (Daedalus, 1963).

razmisli, pokušaj

dragan kolarević

NJIH, VETROKAZ

navlačim rukavice

na uši

iza uma

kaput u jeziku

u kaputu duva

zardao

škripi

»kroz mene prolaz u grad patnje vodi«

svuda tvoji plameni tragovi

vrti se (pesmo)

u kuću, u stih,

zapisu

»ipak se okreće«

'putokazu

»putokazu

TVRDOGLAVI PITON

u izvesnim O Kolnostima

objektivnim vidi

kaže

čita

(samo što ne) piše

»čuj kako nežno šapuće

frižider vagone

da li da je

lokotomiva oplodila

ah (završen citat)

SUNCOBRAN!

u već pomenutim O. K.

suncobran podvlačim podvukao

znači O. K. D.

u daljem tekstu

dušek!

KAMION!

ukratko polovan teret

u tím okolnostima

na plaži noge

papir na ramenim

frotir usoljen peva:

»čuj kako nežno šapuće

frižider vagone

da li da je

lokotomiva oplodila

ah (završen citat)

EH veznici (uzvici)

funkcija njihova u pesmi

u snošaju pod tvojim prozorcetom

da znači ne mora

tri puta

oblako je upotrebljena (reč

pigment) gricka mrkvu

otkačala skretničara u šećerlemi

u rokovniku

ozračeni pitonci

RAZMISLI, POKUŠAJ

butine listaju stranice

nemoralne štamparije

čelavu glavicu ukršenu kudeljom

neka zmija (po)kuša

kad već šapče

bilo kuka jabuko

u osvetljrenom prozoru

vratu (vrat, visok-tlak)

jesu otključali

prvi put

logično

disciplinovano razmisi.

pokučaj,

otkucati iz lovišta

infanta vodi

naš duhoviti otac

gertruda se kikoće prodornim

piskavim nogama